

AVTOPORTRET Riši, dolbi, piši besede;
iz zraka izgneti obraz.
Pograbi čarobne krede,
združi ogenj, smrt in mraz.

Upihni svečo, stoj v temi,
prisluhni kriku sove,
vdolbi srce, vreži kri,
zatuli s polnočnimi volkovi.

Poženi kolo v ogenj in temó,
zagradi meč in šestilo,
nastavi glavo pod padajoče nebo,
vrzi se pod kruto rezilo.

Mož na planini drevo

Franci
Pečnik

Ob štirih zjutraj so mu dovolili oditi. »Ker je nedelja, naj bo,« je rekel mojster. Mož je nekaj zamrmral v pozdrav in se naredil, da ne opazi mu-zanja — ali pa mu je bilo tudi zares malo mar zanj —, ko je odšel skozi večno odprta vrata v polmrak jutranjega svitanja.

Ko je bil že zunaj in so vedeli, da jih ne more več videti, so se za trenutek spogledali. »Le kaj mu je? V nedeljo ti gre drvarit!« je pripomnil eden, vendar ne prezirljivo, ampak prej začudeno in nekako celo za-skrbljeno.

Še enkrat so se spogledali in potem vsak zase odgnali podobo moža, ki se jim je zdel zadnje čase nemalokrat nekam čuden, posebej še nekam preveč navdušen nad delom, za katerega je bilo vsakomur že na prvi pogled jasno, da nikoli ne more prinesiti dovolj koristi, ki bi poplačala trud.

Z rahlo sklonjeno glavo, ki bi bila mogla zbudjati videz nekakšne za-krknjene sramežljivosti, ker v lep dan obetajoče nedeljsko jutro zaudarja po plinu, je mož odhitel proti domu. Nikogar ni srečal in kar prav mu je bilo tako. Kadar sopihaš po cesti navzgor, in to še na dan, kot je tale (menda je nekakšen praznik, se je dopolnil), ni nič kaj prijetno zreti v nedeljsko zgla-jene obraze, ki se včasih na vsem lepem znajdejo pred teboj, je godrnjal predse, loveč se za ograjo ob strmi poti.

Tiho je zaškrtnil s ključem. Sprva se še ni mogel odločiti, ali naj zbudi ženo in sina. Prisluhnil je. Razen kratkotrajnega vrtinca izžetega toplega zraka, ki se je takoj pomešal s smradom po plinu, se ni ničesar premaknilo. Vendar bi mu pripravila zajtrk; in fanta bi mogel vzeti s seboj? . . . Toda znenada ni občutil lakote. Plin, ki se je vso noč polagoma usedal vanj, mu je zbudjal občutek sitosti za ves dan. In videti je, da oba spita bolj trdno,

kot sem pričakoval, je pomislil. Ne, ne bom ju budil, se je odločil takoj nato. Začel se je slačiti.

Skoraj neslišno se je slekel. V poltemi za spuščeni roloji je začel tipati za drugo delovno obleko. Za trenutek ga je tedaj obšlo: najprej rahla omotica in potem neka misel. Da bi zdaj legel?

Vendar je vedel, da je že odločil. Že zdavnaj se je odločil. Mogoče mi je res majčkeno slabo, se je miril, ampak prej mi bo odleglo tam; tu zrak ni mnogo boljši kot v železarni. Našel je obleko, ki si jo je bil pripravil sinoči.

»Dobra bo,« je zamrmral. Kajpada, dobra. Hmm. Ona bi onegavila. Ampak, kakšna nedelja neki! Pa bi še naprej gnala svoje. Ja, ja. »Kar pametno, da je nisi zbudil,« je mrmral. Prisluhnil je, z enim ušesom, ali se ni prehitro pohvalil. Tiho se je splazil mimo spalnice.

Še enkrat je pogledal nazaj, skozi špranjasto priprta vrata. Zdaj je videl obrise teles malo jasneje. Žena. In sin. Sin? Nekaj ga je zbodlo pri tem. Lahko da zgolj trenutek brezosebnega obžalovanja, ker krmežljavi, sanjaški fant ni bil toliko podoben njemu, kot je bil on sam podoben svojemu očetu. Potem je zavestneje pomislil: Kako čudno, štirinajst let mu bo, pa naenkrat ne morem verjeti . . . In pravzaprav niti ne vem, česa ne morem verjeti . . . »Čudno,« je zamrmral skoraj preglasno. Da imam sina? Ali kaj? Ali da hodim ob nedeljah drvarit, da moram . . . Spet ga je zajel že znani občutek slabosti. Moram naprej, je dahnil, ko je zaprl vrata.

Še enkrat je zaškrtnil s ključem. Ni mu še prišlo do zavesti: Kako čuden glas, kakor bi me hotel nečesa spominjati. Samo občutil je, da nekaj ni, kakor ponavadi, da se mora zdaj zdaj zgoditi nekaj drugega, kar ne bo več podobno nedolžnemu zaklepanju, tisočkrat enoličnemu zaklepanju vrat. Moram naprej, je ponovil, tokrat naglas.

Še toliko je zastal, da se mu je ključ v žepu odlepil od potne dlani in padel na dno, da je tiho zacingljalo. To bo drobiž za malico in za mošt, si je rekel. Zdaj je postal za spoznanje boljše volje. Domislil se je poti, ki ga bo iz gozda pripeljala do kmetije na velikem travniku.

Hitro je šlo, le misliti mi ni treba več, je zadihal v temo kleti, ko je iskal stikalo za luč. In že tretjič je ponovil: Moram odtod. Postajal je rahlo nestrpen. Iz drugega žepa je izbrskal ključ od kletnih vrat.

Čeprav je bila klet hladna, se mu je tedaj dozdelo, da je iz kotičkov, do koder ni prodrla svetloba s hodnika, nekam toplo zadihalo vanj. In tu ničesar ni spalo: sekira in žaga sta ga že pričakovali, in oje preprostega voza, ki si ga je nekoč naredil sam, ga je pobožalo po nogah. Prijazno. »Seveda ne bom pozabil nate,« je rekel, in okrog ozkih, precej odločno začrtanih ustnic se je za trenutek z razbrzdano kožo poigraval tihi nasmeh.

Spet je zaklenil. Ta ključ je, dokler ga ni rahlo, skoraj boječe spustil v zgornji žep na bluzi, občutil med prsti nekako drugače. Bolj grobo. Ampak tudi bolj oprijemljivo, z raskavo kožo, ki se ni več potila.

Zunaj, pred blokom s spečimi okni, je še postal za minuto ali dve. Nič več mu ni bilo treba hiteti. Vedel je, da ga ne more ničesar več zadržati in mogel je mirno pomisliti na posteljo, ki se ji je odrekel.

In vendar bi ne znal razložiti, je z blede mislijo presekala tok nasprotno občutij v svoji razbrazdani notranjosti. Zakaj *moram naprej?* Tudi sebi ne. Moram naprej; čeprav menda šušljajo, da hodim nazaj.

Potem se je zazrl — in ta pogled je bil drugačen, bolj živ, čeprav skoraj nepremičen — najprej proti vzhodu, proti nazobčanemu obzorju, ki ga je morda vprašal, kdaj neki se bo že prikazalo sonce, in potem proti planini. Tam mi zares ne bo treba ničesar misliti, je zamrmral, ko se je mahoma prestopil in si oprtal žago in sekiro. Sklonil se je in oje se ga je oklenilo z roko iz toplega lesa. Potem se vse do ovinka ni več ozrl.

Dva ali trije kmetje, skrbno, a preprosto oblečeni za praznično mašo, z ženicami, ki so se izgubljale za širokimi hrbti svojih mož, in z otročaji, ki so se poskakovaje po prašni cesti, veselili najbrž že tega, da je pot navzdol tako lahka, so mu v skupini prišli nasproti. Opazil jih je že zdavnaj prej, toda sam ni prav vedel, kaj ga silijo, naj rajši gleda svoje enakomerno premikajoče se noge v širokih hlačnicah, ali da s pogledom nestrno brska med drevjem, kakor da bi pokazal, da jih je že videl in da mu je pač majčkeno žal — ker jim bo njegov videz morda pokvaril prve trenutke pri maši.

Vendar je bilo tudi to, kakor prej vse odvečne misli, hitro mimo. Videti so bili tako zatopljeni v pogovor, ki je sicer potihnil ob srečanju, da so mu komaj privoščili kakšen pogled, ko je drdral mimo njih.

Vtem je že, nekoliko iznenaden, prišel iz gozda do velike jase. Težko sopihajoč mož in voziček sta se ustavila ob starem, umazanem ribniku, ki je veselo kodral žarke v prvi pozdrav jutranjega sonca, za delj časa.

Na kraj, ki si ga je zaznamoval v spominu zadnjikrat, pred tremi ali štirimi dnevi, ko je bil tu v bližini, je prišel nekoliko pozneje, kot je računal. Saj nič zato, si je rekel. In morda bi se mogel ob tem domisliti: Glej, menda tudi zaradi tega rad hodim sem; menda tudi zato, ker mi tu pač nihče ne gleda na prste in ne šteje minut, kdaj začnem in kdaj neham. Vendar je to samo občutil, pomešano z olajšanjem, ko je odložil sekiro in žago, da je nekaj, kar je naredil z zadovoljstvom, že za njim.

Deset ali petnajst minut je potem posedel na mehkem, z mahom pogrnenem štoru. Samo rahlo pozibavanje — videti je bilo, kakor bi se prepuščal rahlim sunkom vetra, da bi bil bolj podoben mladim smrekam v bližini — je pričalo o tem, da je mož živ. Morda bolj živ, kakor če bi z vsemi močmi lomastil med grmičevjem. Bolj živ zdaj, ko se je nekako skušal zlit v enakomerno dihanje, ki ga je mogel le zaslutiti okoli sebe, kakor če bi dihanje življenja, ob katerem se mu je moglo zazdeti njegovo lastno neprijetno manjše, uničeval. Lakote ni več občutil. Zdaj bom mogel začeti, je z zadovoljstvom prikimal vase. Zdaj bom začel.

Delal je počasi, vendar vztrajno, da je bilo videti, kakor bi bil že vsak gib vnaprej premišljen. In nekako je to res, se je nasmehnil, to delo je nekaj, kar znam morda od vsega najbolje. Delal je tako, kakor se je bil naučil, ko je z očetom, ko mu še ni bilo niti deset let, hodil drvarit. Delal je. Počasi, a vztrajno. In drevesa, ki jih je srečaval, mu nikoli niso zbužala kakšnih tako

ali tako skoraj vedno neprijetnih misli, samo pozdravljala so ga, z rahlim pripogibanjem vej, in ga potem puščala mimo, kamor koli je hotel stopiti.

Zdaj ga je, menda prvikrat v življenju, obšla čudna misel o hvaležnosti. Ne človeški. Ne o prazni besedi, ampak o resničnem občutku, ki se je v njem prebil na površje zavesti. O tem, kaj ga že dolgo vrsto let skoraj nerazklenljivo veže na gozd. Vendar tega ne bi mogel izraziti z besedami. Lahko bi pa rekel, da se počuti tukaj bolje kot kjer koli drugje. In vedel je tudi, da gozdu nikoli ne dela kakšne škode, prej bi se lahko pohvalil, da mu koristi, ko mu z velikanskih prsi pobira veje in suhe štrlice in sploh vse, kar jih tišči in duši . . .

Naenkrat se je otrešel. In stresel. Opiral se je na suho, z nekaj okleščki v nebo štrleče drevo, ki ga je pravkar nameraval spodrezati. Nasmehnil se je. Opazno, skoraj široko. Potem se je naglas zasmel.

Drevo je držal za dve kratki suhi veji, ki sta nekako uporno štrleli proti njemu skoraj v višini njegovih rok. In rekel je, glasno, da bi ga mogel kdo spodaj na cesti, kakšnih trideset metrov niže, razločno čuti: »Kako smešna, usodno smešna morava biti, kaj! Dva starca med bojem, ki je že vnaprej določen brez zmage? . . .«

Jel je stresati suho, v nebo, v potemnelo nebo štrleče drevo. In zdelo se mu je, samo za hip, da je zgoraj nad njima zaplahutala ptica z ogljeno črnimi perutmi. Izpustil je drevo in se zagledal v umazane, smolnate roke. Potem je sédel, ne da bi bil pogledal, kam, in sedel nekaj minut tako, s sklonjeno glavo, zagozdeno med mrtvo ležečimi dlanmi na sunkovito podrhtevajočih kolenih. Potem se je zdrznjen še enkrat odsotno nasmehnil.

»Saj sem res že postal pozabljivi starec: drgetam kakor travna bilka pred koso, pa se ne domislim, da je to samo zato, ker že od sinoči nisem ničesar jedel,« je rekel, ko se je nekako prisilil, da je vstal.

Zdaj mora biti že okrog enih popoldne, je presodil po sencah dreves. Zdaj bi res že moral nekaj použiti, je pomislil, gledaje nekam mimo suhega drevesa, ki se ga je oklepalo malo prej. Zdaj bi moral, je ponovil. Vendar se še ni premaknil. In naenkrat se ni mogel več domisliti poti do kmetije, kjer bi dobil. »Kakorkoli,« je rekel medlo naglas. Še malo naprej bi moral iti, je premišljeval; vendar ne, kot bi mislil o sebi. Ni se še mogel premakniti. In ni več zrl nekam mimo, gledal je staro, izsušeno drevo.

Gledal je vanj in spet se mu je zadel kot popolnoma živ, enakovreden nasprotnik, ki ga vabi, naj se vendar že spoprime z njim. Potem je še enkrat pomislil: Moral bi nekaj pojesti, vsekakor bi moral, od lakote se mi je začelo blesti. Toda zdaj je v rokah držal sekiro, stiskal jo je s potnimi prsti desnice, ki bi morala zdaj držati veliko svetlo žlico v hladni, spokojni kuhinji, medtem ko so se prsti levice krčili in raztezali; krčili in spet krčili, kakor grabeč za nečim, kar jim je že zdavnaj ušlo.

Že kakšnih deset minut je tako stal. Medtem se je že jasno domislil poti do kmetije. Ampak zdaj še nisem lačen, je neslišno premikal osušene ustnice in zdelo se mu je, da je to zakričal proti drevesu. Najprej te moram, moram te premagati, in potem bom v miru nekaj pojedel, je nadaljeval z istim, neslišnim šepetanjem.

»Fant se me bo spomnil in mi prinesel, boš videl. Spomnil se bo. In ona. Ampak zdaj samo še čakajo, da premagam tebe. Tedaj bosta verjela, da še nisem tako star. Videla bo, da še nisem zanič. In poba bo še kdaj resnično ponosen name!« Redko je toliko govoril, zdaj pa se mu je zdelo, da je povedal nekaj res pomembnega, kajti slišal je, kako mu mlada drevesa za hrbtom s šumečim odobravanjem kimajo.

S počasnim, smešno previdnim korakom je stopil naprej. Upijanjen je bil od plina, ki se mu je ponoči zalezal pod kožo in med kosti pa vse do možgan, in od lakote, ki jo je spet za nekaj časa premagal, ko je stopil naprej.

Udaril je. In še enkrat. Zdaj bi moral pasti! je krčevito pomislil. Ni se mogel zavedati, da je udaril samo z velikim, skoraj nečloveškim zanosom — toda z malo moči. Vzravnal se je, ne da bi bil pogledal, kako globoko je sploh zasekal. Za trenutek je izgubil tudi vsak občutek za čas, kajti naenkrat se mu je zazdelo, da se že neznansko dolgo bije s starim korenjakom, in ko se mu je stemnilo pred očmi, je začuden prisluhnil svojemu zamolklemu glasu od nekje daleč: »Saj se že večeri?« S potno, drgetajočo dlanjo si je šel prek oči. Tedaj pa je videl nasprotje: jutro in meglo, ki se je leno dvigala proti vrhu planine. Potem je tudi ta privid izgubil. Pogledal je suhlico, ki je še zmeraj stala, s posmehljivo razprtimi rokami. In spomnil se je: Morala bi že pasti — potem bom lahko jedel. In nekje za seboj je spet zaslišal odobravajoče šumenje. Potem bom jedel, je še enkrat pomislil, in odleglo mi bo. Potem. Zbral je zadnje moči in se sklonil, opazno zibaje se v kolenih, z enim samim občutkom: da postaja močan. Morda močnejši, kot je bil kadarkoli v mladosti, ko je drvaril z očetom. Zamahnil je.

Sploh ni gledal, kam bo udaril. Morda se mu je zdelo, da nikakor ne bo mogel zgrešiti. Ali pa se je nekje daleč v sebi bal, bal gledati, kako bo drevo padlo. Z zaprtimi očmi je še za hip ali dva stal, razkoračen, in samo poslušal. Slišal je, kako se nekaj lomi in zajela ga je čudna toplota, podobna vročici, ko je dahnil: »Torej sem te . . .«

Potem se je tudi sam zgrudil. Kri, ki je pri tem močneje brizgnila iz rane pod kolenom, je zaznamovala podrtó drevo; kakor zaznamujejo drevesa vsi pravi drvarji.

Kmetje, ki so se to nedeljo, zaradi prazničnega razpoloženja v mestu, vračali domov kasneje kot ponavadi od maše, so slišali slabotno ječanje nad cesto. Spogledali so se. Bili so isti ljudje, ki so zjutraj srečali moža z vozičkom. In kakor bi jih bila obšla slutnja, se niso začudili, a tudi premakniti se ni mogel nihče nekaj dolgih minut. Še enkrat so se spogledali. Potem je ena od žensk zavreščala: »Poglejte že vendar! To je človek. Poglejte!«

Moža so prenesli v kuhinjo tiste kmetije, kamor je nameraval stopiti k malici in na mošt; drobiž, ki ga je imel za to pripravljenega, mu je zdaj nezavestnemu kapljal iz žepov in pomešan s krvjo puščal drobne sledi.

Mrki so stali okrog njega. »Saj ni tako hudo, ne, ni nevarno,« so bile skoraj edine besede, ki jih je bilo moč, razen ženskega šepetanja, slišati

v pol ure, kolikor je trajalo, da so moža za silo obvezali, in da so se potem odločili.

Voz s konjem je bil potem hitro nared.

Premetavanje in ropot, stokrat pomnoženi ropot koles v šumeči glavi, sta moža prvič po dobrih dveh urah spravila k zavesti. Vendar sprva samo toliko, da je mogel občutiti bolečine v nogi in v glavi zaradi izgube krvi, ne da bi bil vedel, ali se skušal domisliti, kje je in kaj se dogaja z njim.

Opazil je le, da se vozi. In enkrat se mu je posrečilo toliko dvigniti glavo, da je videl temni obris nečesa živega pred seboj. Morda je videl kriljenje voznikovih rok in se spomnil drevesa. Dokler ni iz velike daljave slišal nekaj, kar še dolgo potem ni mogel razumeti — a tudi ne pozabiti: »Če ga že ni kaznoval Bog, . . . se je zaradi nečesa kaznoval sam.«

Potem je mož spet za nekaj časa izgubil zavest. In morda je v popolni temi vendarle nekaj sanjal: Sebe in suho drevo, ki ga je končno tudi tokrat premagal.